

KO HONO FAKAHŪ 'O HA FOOMU TUKUHAU

KO HA FAKAHINOHINO MA'Ā E KAU NGĀUE MEI HE PASIFIKĪ 'I 'AOSITELĒLIĀ

'Oku fiema'u 'a e kau ngāue kotoa 'i he Polokalama Ngāue 'a e Pasifiki ke fakahū ha'anau foomu tukuhaue ke 'ilo ai 'a e ngaahi mo'ua tukuhaue 'oku te'eki totongi pe ko ha pa'anga 'oku fiema'u ke totongi fakafoki kiate kinautolu, 'i he ta'u fakapa'anga kotoa pē 'oku nau ngāue ai 'i 'Aositelēlia.

Ko e ta'u fakapa'angā ko ha vaha'ataimi ia 'o e māhina 'e hongofulu mā ua mei he 'aho 1 'o Siula'i ki he 'aho 30 'o Sunē. 'Oku ngāue'aki ia 'e he pule'anga, ngaahi pisinisi mo e ngaahi kautaha kehe ke fika'i 'aki 'enau ngaahi patiseti, ngaahi tupu, mo e ngaahi mole.

'Oku 'ikai fakapapau'i mai 'e ma'u 'e he kau ngāue ha kole faka'ofisiale ke fakafonu ha foomu tukuhaue - ka 'oku 'ikai 'uhinga 'eni ia 'oku 'ikai fiema'u ha foomu tukuhaue.

'Oku fakamatala'i 'e he lau'itohi ni 'a e 'uhinga mo e founa ke fakafonu 'aki ha foomu tukuhaue pea 'oku fakataumu'a ia ke tokoni'i 'a e kau ngāue ke nau lava 'o fakahoko tau'atāina honau ngaahi fatongia fakatukuhaue.

KO E HĀ 'A E FOOMU TUKUHAU?

Tukuhaue: Totongi ha pa'anga hūmai ki he pule'angā. 'Oku faka'aonga'i 'e he ngaahi pule'anga 'a e pa'anga hūmai 'o e tukuhaue ke totongi 'aki e ngaahi koloa mo e ngaahi sēvesi ma'ae kakai 'a ia 'oku tau faka'aonga'i he 'aho kotoa pē, kau ai e ngaahi sēvesi ki he mo'ui mo e tokoni fakakolo, malu'i fakafonua mo e ako 'a e kakai pea pehē ki he ngaahi langa lalahi hangē ko e ngaahi hala mo e halanga lēlue. 'Oku tokoni 'eni ki he mo'ui lelei fakalūkufua 'a e tokotaha kotoa pē 'oku nofo 'i 'Aositelēlia.

Foomu tukuhaue: Kapau kuo to'o ha tukuhaue mei ha fa'ahinga pa'anga hūmai na'a ke ma'u lolotonga e ta'u fakapa'anga (hangē ko 'eni, kapau kuo ke ngāue 'i ha fa'ahinga taimi pē 'i he vaha'a 'o Siulai 2019 ki Sune 2020), 'e fiema'u ia ke ke fakahū ha foomu tukuhaue

'OKU FAKAHOKO FAKAFĒFĒ IA?

Kapau 'oku ke ngāue , te ke fa'a totongi tukuhaue 'i ho'o pa'anga hūmai. Ko ho'o totongi tukuhaū 'oku fai ia he lolotonga e ta'u 'i ho'o ma'u ko ia ha pa'anga hūmai.

'E to'o 'e he ngāue'anga 'a e tukuhaue mei ho'o vahe takitaha 'o 'ave ia ki he 'Ofisi Tukuhaue 'a 'Aositelēlia (Australian Taxation Office [ATO]) ma'au. 'Oku 'iloa 'a e totongi tukuhaue ko 'eni ko e Pay As You Go (PAYG) ko e totongi tukuhaue eni 'i ho'o ma'u pē ho'o vahe takitaha. 'Oku fakahoko eni koe'uhī ke 'oua na'a ke ma'u ha fu'u mo'ua tukuhaue lahi 'i he faka'osinga 'o e ta'u. Te ke lava 'o sio ki he lahi 'o e tukuhaue 'oku to'o 'e ho'o ngāue'angā 'i ho'o vakai ki ho'o lau'itohi fakamatala vāhenga (payslip).

'I he 'osi 'a e ta'u fakapa'anga, kuo fika'i ai 'e he 'ofisi ATO 'a e lahi fakakātoa 'o e pa'anga kuo to'o 'e ho'o ngāue'anga mei ho'o vahē 'i he ta'u kakato. 'E lava ke fakapapau'i heni pe te ke ma'u ha totongi fakafoki pē 'oku fiema'u ke ke totongi ha mo'ua tukuhaue.

TE U MA'U NAI HA TOTONGI FAKAFOKI TUKUHAU?

'Oku 'ikai lava ke fakapapau'i ia pe te ke ma'u ha totongi fakafoki tukuhaue mei he ATO. 'Oku kehekehe 'a e ngaahi tūkunga 'o e tokotaha kotoa, ko e nīhi te nau ma'u ha totongi fakafoki tukuhaue, pea nīhi ha tohi mo'ua ke totongi ange ha pa'anga ki he ATO. 'Oua na'a ke 'amanaki 'e ma'u ha totongi fakafoki tukuhaue.

FEITU'U KE FAKAHŪ AI HA FOOMU TUKUHAU

'Ave ki ha tokotaha tauhitohi pe ko ha fakafongā (agent) tukuhaue ke nau fakafonu - 'oku totongi 'enau ngāue ko eni

Ko e totongi ki he ngāue 'a e kau fakafongā tukuhaue pe kau tauhitohi 'oku mei he \$100 ki he \$200 ke fakafonu mo fakahū ma'au ho'o foomu tukuhaue. Fakapapau'i 'oku ke 'eke 'a e totongi pea 'oku ke fiefia ki ai kimu'a pea ke toki hoko atu e ngāue ki ho'o foomu tukuhaū.

Fakahū hangatonu ki he 'Ofisi Tukuhaue 'a 'Aositelēlia (ATO) - 'ikai ha totongi ki ai

Te ke lava 'o fai eni 'i he 'initaneti 'o fakafou 'i ho'o 'akauni MyGov. 'Oku ta'e totongi pē ia ka kuo pau ke ke fakafonu kotoa pē 'e koe 'a e me'a 'oku fiema'u.

KO HONO FAKAHŪ 'O HA FOOMU TUKUHAU

KO HA FAKAHINOHINO MA'Ā E KAU NGĀUE MEI HE PASIFIKÍ 'I 'AOSITELĒLIÁ

KO E HĀ HONO FUOLOA E NGĀUE KI HE'EKU FOOMU TUKUHAU?

'Oku 'ikai ha taimi pau ia ki he lōlōa 'o e taimi 'e ngāue ai 'a e ATO ki ho'o foomu tukuhau. 'I he taimi 'e nī'hi, 'e lava ke lau māhina 'a e ATO ke ngāue ki ho'o foomu tukuhau. He 'ikai lava 'e ha taha ke fakavave 'i 'a e founa ngāue ko 'eni, kuo pau pē ke ke tatali.

KO E HĀ 'OKU FIEMA'U AI KE U FAKAHŪ HA FOOMU TUKUHAU?

Fakamatala fakanounou 'o e totongi: Ko e fakamatala fakanounou 'o e totongi ko ha fakamatala mei ho'o ngāue'anga 'oku hā ai 'a e lahi fakakātoa ho'o vahé pea mo e lahi 'o e tukuhau na'e totongi lolotonga e ta'u fakapa'anga. 'E 'oatu 'eni kiate koe 'e ho'o ngāue'angā pē te ke lava 'o ma'u ia 'i ho'o 'akauni MyGov.

Talitotongi 'o e ngaahi fakatau ki ha ngaahi fiema'u fakangāue : 'Oku kau heni 'a e ngaahi me'a hangē ko e vala ngāue, talitotongi 'o e fēfononga'aki pea mo e me'angāue malu'i fakatāutaha.

TAIMI KE FAKAHŪ AI HA FOOMU TUKUHAU

Fakahū ho'o foomu tukuhaū 'i he vaha'a 'o e 'aho 1 'o Siulai mo e 31 'o 'Okatopa. Kapau te ke fakahū tōmui ho'o foomū, 'e lava ke ke mo'ua ai.

TOTONGI TUKUHAU MEDICARE

Kapau kuo 'ova ho vāhenga 'i he \$22,398 'oku fiema'u ia ke ke fakafonu ha Fakamatala ki ho'o Totonu ki he Medicare koe'uhi ke 'oua te ke totongi 'a e tukuhau Medicare. Te ke lava 'o ma'u 'a e foomu Fakamatala ki ho'o Totonu ki he Medicare 'i he www.servicesaustralia.gov.au/individuals/forms/ms015

Kuo pau ke ke tatali kae 'oua kuo ke ma'u ho'o Fakamatala Totonu ki he Medicare 'i he meilī kimu'a pea ke toki lava 'o fakafonu ho'o foomu tukuhau.

MA'U HA FAKAMATALA LAHI ANGE

Fehokotaki'anga ki he 'Ofisi Tuhau 'o 'Aositelēlia
<http://www.ato.gov.au/Individuals/Lodging-your-tax-return/>

Ko e founa hono fokotu'u hao 'akauni MyGov
www.ato.gov.au/business/single-touch-payroll/single-touch-payroll-for-employees/setting-up-your-mygov-account/

NGAAHI SITEPU KI HONO FAKAHŪ 'O HA FOOMU TUKUHAU

SITEPU 1

Fakapapau'i 'oku ke ma'u ho'o fakamatala fakanounou 'o e totongi fakamole mo e/pē ngaahi talitotongi.

SITEPU 2

Kapau te ke **fakahū ho'o foomu 'i he 'initaneti**, kātaki 'o 'alu ki he uepisaiti MyGov 'o muimui ki he ngaahi fakahinohino 'oku 'i ai.

Kapau **'oku ke fakahū 'o fou 'i ha paati hono tolu** (tokotaha tauhitohi pe fakafofonga tukuhau).

- Kumi ha tokotaha tauhitohi pe fakafofonga tukuhau 'i homou feitu'u - 'oku lelei taha ke ke kole ki ho'o kaungā ngāue pe ko ho'o pule ngāue ke nau fokotu'u atu ha ngaahi hingoa
- Te ke puka ha taimi 'apoinimeni pe 'alu ki he 'ōfisi. 'E fiema'u ke ke 'oange kiate kinautolu ho'o fakamatala fakanounou 'o e totongi fakamole mo e/pē ngaahi talitotongi.
- Fakapapau'i 'oku mahino kiate koe he 'e lava pē ke fiema'u ia ke ke 'uluaki totongi kae toki fai e ngāue. 'Oku 'i ai ha nī'hi ia 'oku nau fili 'a e founa ko ia ke lava 'o to'o 'e he fakafofonga tukuhau (tax agent) 'a e totongi mei ho'o pa'anga tukuhau 'e totongi fakafoki ma'i.

SITEPU 3

'E fakahā atu 'e he ATO pē ko ho'o fakafofonga tukuhau pe 'oku ke mo'ua pa'anga, pē ko ho'o ma'u ha totongi fakafoki tukuhau. Fakatokanga'i ange: Kapau 'oku ke mo'ua pa'anga, 'e fiema'u ia ke ke fetu'utaki ki he ATO ke alea'i ho'o ngaahi totongi mo'ua.

'OKU TOE 'I AI HA'O NGAHI FEHU'I?

Kapau 'oku ke toe fiema'u ha fakamatala lahi ange:

- talanoa ki he kau ngāue kehé pe ko e taki ho'o timi ngāue
- talanoa ki ho'o ngāue'anga
- talanoa ki ha taha 'i homou feitu'u hangē 'i homou siasī pe kalapu sipoti
- telefoni ki he Polokalama Ngāue 'a e Pasifiki 'i he telefoni ta'emamotu houa 'e 24 ko e: 1800 51 51 31

